

LUCIAN BLAGA

L-am cunoscut în primăvara anului 1914, într-o zi de început de iunie. Era duminică, la Sibiu. După terminarea slujbei religioase am trecut ca în toate celelalte duminici pe la birou, să văd dacă nu cumva s-a întâmplat ceva deosebit. Abia am intrat înlăuntru și a bătut cineva la ușă. A intrat un băiețandru, slab, palid, care făcea impresia unui bolnav.

— Caut pe domnul profesor Ghibu — mi s-a adresat tânărul. Eram pe acea vreme profesor de pedagogie la seminarul teologic de acolo, sarcină pe care o îndeplineam alături de aceea de inspector al școlilor românești din Transilvania. — Aveți o scrisoare de la Tit Liviu Blaga, de la Brașov.

Tit Liviu Blaga era un excelent profesor de fizică de la liceul din Brașov. Eram în legături oarecum de prietenie cu el. Nu de o prietenie deosebit de apropiată, fiind în orașe deosebite, dar ne simțeam a fi amîndoi pe aceeași linie, prin cultura noastră și printr-o afinitate sufletească indefinibilă. Scrisoarea avea următorul conținut, în rezumat:

„Dragă Ghibu, iartă-mă că te deranjez, dar trebuie să fac apel la prietenescul tău sprijin. Fratele meu, Lucian, care îți aduce aceste rînduri, a terminat de curînd liceul din Brașov, și-a luat bacalaureatul și are dorința foarte aprinsă să studieze filozofia, la Jena, ca să asculte pe profesorul Euken¹. Eu nu mă pricep la filozofie și nu pot să-i dau nici un sfat. L-am trimis la tine, fiindcă tu ești dintre elevii lui Euken și poți să-i dai o îndrumare ce să facă.“

Am citit scrisoarea, m-am uitat apoi din nou la tânărul pe care îl vedeam atunci pentru întîia oară. Nu găseam nimic la el care să trădeze pe omul frămîntat de probleme filozofice. Mă gîndeam că o fi vorba de un băiat care are ambiția să facă și el ceva, fără să se poată ști dacă va reuși sau nu. Oricum, prima impresie a fost destul de slabă.

— Va să zică vrei să studiezi filozofia?

— Da!

— Și-ai vrea să mergi la Jena?

— Da!

Răspundea monosilabic, respectuos, dar cu un ton care exprima hotărâre.

— Dragul meu, după câte văd, ai terminat abia liceul. E frumoasă dorința dumitale, dar cred că este bine să-ți spun că nu socotesc că Jena ar fi locul potrivit pentru un tânăr începător în ale filozofiei. Catedra de filozofie de acolo e ocupată, după cum văd că știi deja, de unul din marii filozofi ai timpului nostru, un mare filozof, dar care plutește oarecum în stratosferă cu ideile lui. E reprezentantul neo-idealismului, cunoscut în toată lumea ca gânditor de prima mărime; a fost distins cu premiul Nobel, a fost invitat la Universitatea din Pekin să țină cursuri în care să-și prezinte filozofia. Vara asta sau vara viitoare va și pleca la Pekin în acest scop. Cred că deocamdată el nu ți-ar fi de nici un folos dumitale, căci, pentru a ajunge să-l înțelegi pe el ar trebui să faci în prealabil o inițiere în problemele de filozofie, de câțiva ani. Eu îți recomand să mergi mai întâi la Viena, unde te vei putea foarte bine iniția în filozofie, și abia după aceea să mergi la Jena.

Mă asculta cu atenție, liniștit. După ce i-am spus părerea, mi-a răspuns, cu siguranță în glas:

— Să știți că eu nu mă simt nepregătit pentru a-l audia pe Euken. Eu l-am citit pe Euken.

M-am uitat la el, suprins.

— L-ai citit pe Euken? Ce ai citit de el?

Mi-a înșirat vreo patru titluri de lucrări, pe care le cunoșteam și pe care le aveam chiar în biblioteca mea.

— Le-ai citit într-adevăr?

— Da, le-am citit!

— Dacă-i așa, ia, te rog, loc, să stăm puțin de vorbă, să vedem cum l-ai înțeles.

Am intrat într-o convorbire, nu de prea mare adâncime, dar destul de interesantă. Urmăream să văd dacă tânărul rămăsese într-adevăr cu ceva, și cu ce anume, din filozofia lui Euken. Pe măsură ce-mi vorbea și îmi răspundea la în-

trebări, eram tot mai surprins de orientarea, aş putea spune desăvîrşită, a tînărului Blaga asupra acestei filozofii.

— Dar, cum ai ajuns dumneata la Euken?

— Am citit multă filozofie, domnule profesor; am citit şi pe Kant², şi pe Hegel³ şi pe Fichte şi pe Schopenhauer şi pe Herbart⁴.

M-am uitat mirat la el, zicîndu-mi: uite, domnule, tînărul acesta, pe a cărui înfăţişare nu dai doi bani, ce poartă în capul şi în sufletul lui!

— Dragul meu, îmi pare bine de această întîlnire şi, după cele ce am auzit, trebuie să-ţi spun că trebuie să corectez ceea ce ți-am spus la început. Dumneata poţi merge la Jena, cu pregătirea dumitale. Natural, la toamnă.

— Vă mulţumesc, domnule profesor. Vă rog să nu vă supăraţi, dar mi-aş permite să vă solicit o scrisoare de recomandatie către profesorul Euken, ca să-mi deschideţi cumva drumul spre un contact mai apropiat cu dînsul.

— Foarte bucuros! Am să-i scriu o scrisoare şi am să i te recomand. Dar nu ți-o dau acuma. Mai sînt trei-patru luni pînă cînd vei pleca încolo. Treci înainte de aceea pe la mine din nou şi-ţi voi da scrisoarea cu dragă inimă.

Mi-a mulţumit, cu ochii scînteind de mulţumire, apoi s-a retras, urmînd să revină mai spre toamnă după scrisoare. Şi eu am rămas mulţumit de această întîlnire neaşteptată, cu un tînăr care se vedea că are în el o stofă cu totul ieşită din comun.

Dar Blaga n-a mai ajuns atunci nici la Jena şi nici măcar la Viena, pentru că în aceeaşi vară, la scurtă vreme după vizita pe care mi-o făcuse, a izbucnit războiul care avea să devină mondial şi care a adus şi în viaţa tînărului filozof o schimbare de plan: pentru a scăpa de ororile războiului, băiatul s-a înscris, în toamna aceluia an, la teologie, la Sibiu.

În primele zile după venirea lui, la studii, în Sibiu, m-am pomenit cu el la mine acasă. Auzise că a apărut un volum dintr-o mare lucrare a unui colectiv impresionant de filozofi germani, lucrare ce urma să apară în mai multe volume şi care era destinată să dezvăluie toate aspectele filozofiei. M-a întrebat dacă ştiam cumva ceva despre lucrarea respectivă şi despre volumul care apăruse⁵. Eu

mi-l procurasem deja și îl și citisem. I-am scos cartea din bibliotecă și i-am dat-o. A luat-o, cu un fel de grabă, ca aceea a unui om lacom, temător să nu o piardă, a deschis-o aruncându-și privirile asupra câtorva pagini. Parcă nu-i venea să creadă că o poate avea. I-am împrumutat-o, avînd senzația că fac un act de caritate, atît era de fericit. Nu a trecut multă vreme și a venit cu ea înapoi, după ce o studiasse.

La scurt timp după aceea, împrejurările m-au silit să părăsesc Sibiul și să trec, în pribegie, în țara veche, de unde nu m-am mai putut înapoia în Sibiu decît după peste patru ani, după Unire. Nu mai auzisem nimic, în tot acel interval, despre tînărul Blaga.

Înapoiat la Sibiu, unde primisem sarcini de mare răs-pundere în legătură cu organizarea învățămîntului din Transilvania, am avut prea multe alte treburi pentru a mă mai putea gîndi la tînărul care promitea, dar despre care nu mai auzisem nimic de nicăieri. Abia ulterior am aflat că, după ce a terminat — în cei patru ani scurși — teologia și un an de filozofie la Viena, tînărul respectiv s-a manifestat ca un gînditor interesant, dar și ca un poet cu note de o noutate izbitoare și de o frumusețe cu totul remarcabilă.

Încă din primele luni după așezarea mea la Sibiu m-am ocupat de numirea în fruntea fiecărui județ din Transilvania românească a unui revizor școlar, posturi-cheie pentru fericita îndrumare, de la bun început, a învățămîntului. Printre persoanele la care m-am oprit a fost și învățătorul Ioan Pavel din Lanocrăm, satul natal al lui Blaga. L-am chemat și pe el la mine, ca pe toți ceilalți, pentru a sta de vorbă și a-i arăta ce așteaptă țara de la el în județul Bistrița-Năsăud, unde îl numisem. După ce am discutat cele oficiale l-am întrebat:

— După cîte mi-aduc aminte, aveai un cumnat, un tînăr filozof. Ce mai face? Mai trăiește?

— Trăiește, cum să nu — mi-a răspuns el, bucuros. Și să știți că scrie poezii!

Nu m-a impresionat prea mult ce auzeam. Mă gîndeam că o fi și în cazul acesta vorba de unul din numeroșii naivi care s-au apucat de poezie. Nu se spunea că „românul e născut poet“?

— Să știți că scrie niște poezii foarte faine! Zilele acestea trebuie să apară două volume de-ale lui — unul cu poezii și celălalt cu cuprins filozofic.

Ei, dacă-i așa, apoi se vede treaba că nu-i glumă! Nu pomenisem pînă atunci ca cineva să scoată, chiar la începutul carierei sale, deodată, două volume, în două genuri diferite. Căci, cu toate asemănările eventuale dintre ele, era vorba totuși de două genuri distincte.

— O să vină — continuă el — și la dumneavoastră să vă aducă personal cărțile, îndată ce vor apare.

Am luat notă cu oarecare îndoială despre tot ce-mi auziră urechile. Nu mă așteptam, drept să spun, la nimic deosebit. Cine știe — îmi ziceam — cum o fi bătînd cîmpii acest tînăr, care alerga după doi iepuri deodată.

N-a trecut decît foarte puțină vreme de la convorbirea mea cu noul revizor școlar Pavel, și într-adevăr că au apărut amîndouă volumele lui Blaga, tipărite la Sibiu⁶. Tînărul autor s-a simțit dator să-mi aducă în persoană cite un exemplar din cele două opere de debut ale lui. Două volume frumos legate, fiecare din ele purtînd cîteva rînduri simțite, cu dedicație din partea autorului.

Eram atît de ocupat pe vremea aceea la Consiliul Dirigent, încît nu aveam posibilitatea să mă ocup nici de filozofie, și nici de poezie. Ducînd cărțile acasă, seara tîrziu cînd am plecat de la birou am deschis totuși, din curiozitate, volumul de poezii, cu intenția de a-l frunzări cîteva minute. Am fost însă furat de ceea ce citeam și — cu toată oboseala — m-am antrenat în citirea lui. Am rămas surprins de noutatea literaturii respective, de frumusețea ei și de cîmpul larg al unor vederi pe care nu le prea înțilnisem pînă atunci în literatură.

Împins de curiozitate, am trecut și la celălalt volum: *Pietre pentru templul meu*. Am găsit în el, spre marea mea satisfacție, maxime, care dovedeau că tînărul autor gîndește, că are multe idei originale și că merită să i se acorde atenție. Eram fericit să descopăr în Ardealul tînăr un atît de mare talent, ce se manifesta deopotrivă pe două planuri, de nivel la fel de înalt. [. . .]

*

Mai târziu ceva, Blaga avea să plece la studii de specialitate în apus, unde petrecuse deja un an. Se ducea din nou la Viena și avea nevoie de o bursă. Noi, de la Consiliul Dirigent, dăduserăm 50 de burse complete și 50 de semiburse, pentru o sută de tineri ardeleni, care să se ducă la studii de specializare în țările latine și anglo-saxone, nu însă și pentru țările germane. Eram sătui în acel moment de filozofia și cultura germană, pe care avuseserăm ocazia să le cunoaștem îndeaproape, pe pielea noastră, în tot cursul războiului. De aceea nici nu voisem să trimitem tineri la studii în Germania sau Austria.

Blaga ținea însă să plece la Viena. A fost de vreo două ori la mine să mă roage să-l ajut, să-i dau o bursă pentru Viena. Mi-a scris și o scrisoare în acest sens, rugându-mă să fac excepție cu bursa lui, lucru de care nu prea eram bucuros în împrejurările de atunci. Până la urmă, am găsit totuși o soluție și i-am acordat bursa cerută, pentru Viena.

Și-a pregătit examenele trebuitoare pentru obținerea titlului de doctor și și-a luat apoi doctoratul în filozofie, la Viena, cu un subiect în aparență de importanță nu prea reliefată, *Cultură și conștiință*, pe care n-a tipărit-o în întregul ei⁷.

La înapoierea în țară, Blaga a scos și o ediție a lucrării, după cîte știu eu mai prescurtată decît originalul, din care mi-a adus și mie un exemplar, cu cîteva cuvinte de dedicație. Lucrarea nu era de dimensiuni mari. Am citit-o cu mare satisfacție. Poate pentru întîia oară întîlneam un scriitor de filozofie românească, care scria clar despre probleme destul de abstracte. Lucrarea lui Blaga se putea citi cu folos chiar de către un absolvent de liceu. M-am simțit dator să împărtășesc și publicului românesc impresiile mele despre această lucrare. Am scris un articol, pe care l-am intitulat *Nu rezistă celula?*, pe care l-am trimis la „Adevărul literar și artistic“, care l-a și publicat imediat. Cuvintele pe care le-am pus ca titlu al articolului nu erau ale mele, ci erau împrumutate de la Titu Maiorescu. Acest mare profesor, la ale cărui cursuri fusesem și eu la vremea sa, utilizase aceste cuvinte în sens afirmativ, nu interogativ, susținînd că celula românească nu era încă în stare să reziste la problemele înalte de filozofie și de metafizică. Făcuse această afirmație în legătură cu teza de doctorat

a lui Ion Petrovici, fost elev al său, care publicase o lucrare de metafizică⁸. Cînd s-a dus cu ea la maestrul său, după ce Maiorescu a luat cartea în mîină, s-a uitat la fostul său elev și a făcut un gest de neîncredere, zicînd: „Metafizică pentru români? Crezi că rezistă celula românească la metafizică? Nu rezistă!“.

Acest amănunt din convorbirea dintre cei doi s-a aflat. L-a aflat, printre alții, și Mihail Dragomirescu⁹, care l-a difuzat. Am aflat astfel și eu despre atitudinea negativă a lui Maiorescu cu privire la posibilitatea poporului nostru de a recepționa metafizica și filozofia, respectiv despre părerea lui că va trebui să mai treacă un timp, pentru ca poporul nostru să se poată ridica la nivelul necesar pentru a putea înțelege problemele respective.

Citînd cîrticica lui Blaga, am rămas cu impresia că nu trebuiseră să treacă secole pînă să ne putem situa și noi pe o linie filozofică înaltă. Tînărul autor găsisese mijlocul de a face filozofia inteligibilă și deci capabilă de dezvoltare și în limba română. Aceasta a fost teza pe care am susținut-o în articol. Întrebam la început dacă rezistă celula, pentru a răspunde apoi că, contrar părerii lui Maiorescu, aveam impresia și chiar convingerea că celula românească rezistă și la filozofie. Ceea ce mă tulbura atunci era întrebarea: cum va evolua în viitor acest tînăr, care reușise să ajungă, în evoluția filozofiei românești, pînă la acest punct, dat fiind că el se manifestase în același timp și ca poet, și încă un poet de mîina întîii. Mă întrebam dacă va rămîne cu accentul principal pe poezie, sau pe filozofie? Și mi-am exprimat părerea că se va dezvolta ca filozof.

Evoluția ulterioară a lui Blaga n-a confirmat decît într-o mică măsură prognosticul meu, căci el a rămas credincios ambelor preocupări, devenind o personalitate atît în filozofie cît și în poezie.

Mi-aduc aminte că mai tîrziu Mircea Eliade¹⁰ a publicat, în aceeași revistă, un articol, pe care mi se pare că l-a intitulat ca și mine, și în care spunea, în esență: Onisifor Ghibu a ridicat într-un articol din această revistă problema dacă celula românească rezistă la filozofie sau nu. Asta, în legătură cu Blaga. Să vedem în ce măsură s-a adevărit prognosticul lui Ghibu? Blaga a rămas la aceeași

înălțime și ca poet, și ca filozof. Când îl cauți însă ca filozof, îl găsești mai mult poet, iar când îl cauți ca poet îl găsești mai mult filozof, ceea ce nu este spre răul autorului, ci poate spre fala lui.

În legătură cu toate acestea, nu cred că greșesc afirmând că eu am fost cel dintâi care am scris în publicistica românească despre Blaga ca filozof. Ceea ce se scrisese înainte de aceea s-a referit la Blaga ca poet.

*

La un moment dat, Blaga a ajuns, după destul de mari greutateți, profesor la Universitatea din Cluj. Încercase și mai devreme să-și realizeze această dorință, dar fusese respins. Comisia care avea să hotărască asupra cazului fusese de părere că Blaga, cu toate că era un foarte interesant filozof, nu prezenta interes pentru catedră, dat fiind că nu era fixat asupra unui program de istoria sau de alte aspecte ale filozofiei. S-a considerat atunci că el era potrivit să rămână un scriitor și nu să devină un om de catedră. Cu tot acest prim eșec, Blaga nu s-a lăsat înfrînt, ci a urmărit în continuare realizarea gândului său, pînă l-a văzut realizat¹¹.

Cînd s-a aflat că Blaga a ajuns profesor la Universitate, momentul apariției sale a fost așteptat de către întreaga intelectualitate clujeană cu un interes enorm. Personalitatea sa fiind deja foarte binecunoscută și apreciată, lumea era nerăbdătoare să-l asculte la lecția de deschidere, care se socotea că va reprezenta o semnificație mai deosebită.

Se adunase atît de multă lume în sala cea mare de cursuri a Universității, că stătea să se sufoce. Pe coridor, pe scări, pînă jos în curte, lume peste lume; era imposibil să încapă undeva toți cei ce veniseră pentru și de dragul lui Blaga. Văzînd acest lucru, m-am gîndit că ar trebui făcută o excepție de la regula generală, dîndu-se voie ca lecția respectivă de deschidere să fie ținută în aula festivă a Universității, rezervată altfel numai festivităților cu caracter deosebit. Ca urmare, m-am dus să-l caut pe rector, să-i cer să dea ordin să se deschidă aula. Rectorul era însă plecat din localitate. M-am dus atunci la intendentul Universității, cerîndu-i acest lucru. Cu toată condescendența pe

care mi-o arătase întotdeauna, intendentul m-a refuzat, pe motivul că avea dispoziții categorice din partea rectorului să nu deschidă aula decât la dispoziția expresă a acestuia. Cheia era la el și el răspundea de executarea ordinului respectiv. Atunci i-am spus:

— Domnule dragă, eu am fost acela care am pus bazele acestei Universități, și eu i-am predat rectorului, la timpul său, cheile instituției. Așa că mă consider îndreptățit ca, în lipsa rectorului, să dispun eu de aula. Te rog să o deschizi imediat!

Omul a fost înțelegător și a deschis sala festivă, care a fost inundată de public. Blaga și-a ținut deci acolo lecția de deschidere. Foarte frumoasă, ca stil mai ales. Un stil deosebit de plin de armonie, ca și de conținut. Felul de a preda a lui Blaga era însă mai prejos decât celelalte virtuți ale sale; o oarecare monotonie în glas, care de la o vreme obosea. Cu toate acestea, lecția a fost ascultată cu o adevărată evlavie și a reușit să ridice pe cei mai mulți dintre ascultătorii prezenți spre o sferă peste cea obișnuită în lumea universitară.

În felul acesta, Blaga a intrat ca un erou în Universitatea din Cluj. Ca profesor, a fost înconjurat cu simpatie de studenți, cu toate că numărul acestora nu era prea mare, din cauză că lecțiile lui erau în general prea abstracte și monotone.

Preocupat peste măsură de treburile mele, nu l-am urmărit mai îndeaproape pe Blaga în activitatea lui de profesor. Eram bucuros că era printre noi și asta mi-era suficient.

La un moment dat, într-un moment grav pentru Universitate și pentru țară, am făcut un apel foarte stăruitor la el. Era în epoca în care legionarismul avea în Universitate manifestări de o tot mai nesăbuită violență, care amenințau grav ziua de mâine. Era la ordinea zilei alegerea rectorului Universității, eveniment care determina o agitație tot mai vizibilă în rândurile tineretului universitar, ca și în rândurile corpului didactic. Timp de câțiva ani, înainte de aceea, funcționase ca rector, fără întrerupere, colegul meu de la aceeași facultate, Florian Ștefănescu-Goangă¹², un om fără îndoială capabil, un bun profesor și un conducător energetic. Din păcate, prea energetic și prea autoritar pentru tine-

retul din vremea aceea. În timpul rectoratului său, săvîrșise oarecari lucruri care, după părerea unora, nu-l indicau să candideze din nou pentru importanta funcție de rector.

Goangă intrase de cîtăva vreme în partidul liberal, partid care o fi avut el meritele sale în istoria țării, dar care a adus și multe și grave prejudicii, în special datorită ascuțirii pînă la absurd a tendințelor de căpătuială a oamenilor prin politică. Ca rector, Goangă ajunsese un factor de seamă în partidul liberal, care, în afară de el, reușise să atragă spre politica de partid majoritatea profesorilor. Din păcate, datorită vălmășagului generat de luptele politice din acele vremuri, mulți dintre profesorii Universității uitaseră că principala lor îndatorire era aceea de a constitui exemple vii, nu numai cu privire la activitatea științifică, ci și — în mare măsură — exemple de înaltă moralitate.

Prevăzînd că în cazul candidaturii lui Goangă acesta va fi din nou ales rector datorită influențelor partidului liberal, îmi formasem convingerea că realegerea lui va însemna o nenorocire. Ca unul care mă simțeam legat, în mai mare măsură decît poate oricare altul de Universitatea din Cluj, căreia îi dădusem la timpul său viața, — pot spune acest lucru cu toată probitatea —, m-am frămîntat mult atunci pe chestiunea viitoarelor alegeri. Știam că o mare parte din studențime era foarte potrivnică lui Goangă. Eram convins că realegerea lui, în împrejurările tulburi de atunci din întreaga țară, în loc să imprime un spirit de ordine și de muncă în Universitate — lucru pe care îl doream din întreaga mea ființă — va da naștere la și mai mari dezordini decît cele ce fuseseră pînă atunci.

Era greu de găsit o personalitate care să fie potrivită a face față sarcinilor unui rector de ordine în vremurile atît de agitate ca acelea. Se vorbea de posibilitatea mai multor eventuale candidaturi, care însă, toate, mi se păruseră nepotrivite. Unii colegi au venit la mine să-mi ceară să-mi pun candidatura. Am respins însă această posibilitate, deoarece în concepția mea consideram administrația universitară altfel de cum era ea înțeleasă de regimurile de atunci, impregnate de interesele meschine ale politicianismului. Eram conștient că nu mai puteam fi, pentru Universitatea din Cluj, în acele împrejurări, ceea

ce fusesem la nașterea ei. M-am declarat mulțumit că putusem face la timpul său ceea ce făcusem pentru Universitate, dar acum nu eram omul potrivit de a face ordine, în situația dată, cu mâinile legate de cei de la guvern, care hotărau de fapt totul în materie de politică universitară. Și eu — se văzuse din atâtea alte împrejurări — nu eram omul care să mă pliez la colaborarea cu astfel de factori.

M-am gândit însă că cea mai bună soluție, în situația dată, ar fi o candidatură a lui Blaga. Deși intrase abia de câteva luni în rândul profesorilor, socoteam că, datorită vârstei lui încă tinere și popularității de care se bucura în rîndurile studențimii, ar fi putut pune stavilă tendințelor nesănătoase din Universitate. Am judecat chestiunea sub toate aspectele și am rămas la ideea că, dintre toți profesorii, cel care avea șansele cele mai mari de a face față situației era Blaga.

Pentru a ajunge la realizarea planului meu, l-am invitat într-o seară pe colegul Blaga la masă, spre a putea apoi sta cu el de vorbă mai pe îndelete. Nu mai chemasem pe nimeni altcineva în afara lui. După ce am luat masa, ne-am retras amîndoi în camera mea de lucru și i-am spus:

— Dragul meu, sînt convins că îți dai seama că trăim un ceas în care se joacă viitorul Universității. Tineretul este antrenat pe o linie care poate duce la mari primejdii, chiar la pierderea unității naționale. Dacă va fi reales Goangă, eu am convingerea că într-un timp foarte scurt vor urma evenimente de o gravitate pe care nimeni nu o va mai putea îndrepta mai tîrziu. Trebuie, de aceea, să facem tot ce putem pentru a evita alegerea lui și pentru ca în fruntea Universității să vină un om mai potrivit decît este el. Analizînd cu multă grijă toate posibilitățile, am ajuns la convingerea că alegerea dumatiale ca rector ar fi salvatoare pentru Universitate. Ești om tînăr, te bucuri de toată simpatia tineretului. Sînt convins că un cuvînt al dumatiale ar fi socotit ca o dogmă de către studențime. Cînd vei face dumneata apel la tineret să se liniștească și îl vei convinge să se pună pe muncă serioasă, vei salva una din problemele cele mai spinoase ale zilei de azi. Acesta este motivul pentru care te-am chemat să stăm de vorbă. Ești singurul candidat care cred că mai poate salva astăzi Universitatea noastră. Te rog să te împaci cu această idee.

Blaga m-a ascultat cu răbdare, urmărind cu atenție întreaga dezvoltare a argumentelor mele. Tot sufletul pe care l-am pus însă în a-l convinge să primească propunerea a fost zadarnic. M-a refuzat, politicos, dar categoric, pretextând că nu avea talent organizatoric, atât de necesar unui rector, că preocupările lui erau îndreptate numai spre filozofie și poezie și că nu putea accepta să intre în arenă, socotind că într-un astfel de caz activitatea lui ar fi putut suferi consecințe fatale.

Din păcate, cea ce prevăzusem s-a și întâmplat. S-a pus candidatura lui Goangă și toți profesorii liberali l-au votat pe el. Ceilalți candidați care au mai fost au întrunit un număr redus de voturi. Astfel, Goangă a fost reales, pentru a treia oară, rector, ceea ce nu se mai întâmplase pînă atunci în analele universităților noastre. Dar, ce nu putea face un partid cînd era la putere?

Se știe că urmările acestei realegeri n-au întîrziat prea mult. La puține zile după realegerea lui Goangă, acesta a fost atacat în plină stradă de elemente extremiste cu gloanțe de revolver, ucigîndu-l pe reprezentantul siguranței, care îl însoțea în fiecare zi în drumul la și de la universitate, iar pe Goangă rănindu-l grav.

După această nefericită întîmplare, a urmat apoi în întreaga țară o cascadă de violențe, care nu s-a terminat decît tîrziu de tot.

De atunci, m-am gîndit adeseori la cele întîmplate și la refuzul lui Blaga de a prelua răspunderea, cînd i-am propus eu să o ia. Cum s-ar fi dezvoltat evenimentele dacă în împrejurările acelea tulburi rector al Universității din Cluj ar fi fost Lucian Blaga? Ajutat fiind de toți colegii lui rămași în afara partidelor politice devotați principiilor mari care trebuiau să stea la baza activității de conducere a Universității, nu altul ar fi putut fi cursul evenimentelor?

Influențat de decepția pe care trebuie să mărturisesc că am avut-o datorită rezervei lui de atunci, precum și de faptul că ulterior Blaga a acceptat să plece ca reprezentant diplomatic într-o altă țară¹³ și apoi să facă parte din guvernul Goga¹⁴, am rărit întîlnirile cu el, pînă cînd vremurile ne-au îndepărtat cu totul unul de altul. Trebuie să

recunosc astăzi însă că așezarea lui Blaga la locul de cinste pe care îl merită, printre marii gânditori și poeți ai poporului nostru, a constituit și constituie pentru mine o mare mîngiere sufletească. Tocmai acest fapt m-a determinat să aștern pe hîrtie — spre a servi la completarea biografiei lui — aceste cîteva amintiri, despre tînărul meu coleg, plecat dintre cei vii la o vîrstă la care ar mai fi putut da încă mult țării și poporului pe care l-a iubit.